

A biztonságtudatosítás felértékelődő szerepe

Mezei József

A megelőzés, a prevenció célja valamely nemkívánatos állapot bekövetkezésének elkerülése. A megelőző tevékenység jelen van minden olyan ágazatban, az élet minden olyan területén, ahol az egyes embert, a társadalom valamely csoportját, rendszereket, folyamatokat olyan veszélyek fenyegetnek, amelyek bekövetkezése esetén jelentős kár keletkezik, és a veszély realizálódása bizonyos intézkedésekkel megelőzhető, vagy mértéke, következményeinek káros hatásai csökkenthetők, minimalizálhatók. A megelőzés érdekében folytatott tevékenységeknek számtalan formája lehet, kezdve a különböző szintű szabályozásoktól az egyén számára biztosított védőeszközökön keresztül a veszélyes környezet biztonságossá tételéig, vagy a személy biztonságtudatosságának fokozásával.

A különböző veszélyek kapcsán a biztonságos állapot megtartását szolgáló vagy a veszély hatásait csökkentő emberi viselkedés sok esetben megtanulható, a szükséges képességek, készségek elsajátíthatók, kialakíthatók. A legtöbb emberben az ehhez szükséges ismeret nagyon sok területen idővel tapasztalatszerzés által, önképzés eredményeként fel is halmozódik. Napjainkban azonban a korábbi évtizedekhez viszonyítva egyre gyorsuló ütemben újabb és újabb biztonsági kihívások jelennek meg környezetünkben, amelyek gyakran jelentős veszélyt is hordoznak. Ezek a veszélyek sokrétűek, az élet számos területén előfordulhatnak, megjelenési formáikat tekintve változatosak, sok esetben összetettek, így az ellenük való védekezés is bonyolult, nehéz feladat. Az emberek biztonságtudatosságának célzott, külső szervezet általi fejlesztése egy prevenció eszköz, amely jelentős segítséget tud nyújtani a helyzetek kezelésében azáltal, hogy lerövidíti egy adott kockázat felismeréséhez, megelőzéséhez szükséges ismeretek megszerzésének időtartamát. A 2019 végén megjelenő és nagyon rövid idő alatt világjárvánnyá váló SARS-CoV-2 új típusú koronavírus-fertőzést kísérő sajnálatos eseményeknél, illetve az egyes nemzetállamok által meghozott védelmi intézkedéseknél talán semmi nem szemlélteti aktuálisan jobban, érthetőbben a megelőzés és ennek részeként az emberek biztonságtudatossága fokozásának szükségességét, célját, módszereit és hatékonyságát.

A prevenció tevékenység nem a 21. század terméke. A megelőzés a rendészet területén is régóta jelen van. Az angol Henry Fielding a 18. század második

felében már a bűnmegelőzés fontosságáról beszélt, gondolkodott és írt.¹ Ez irányú munkásságának elismerése jeléül a bűnmegelőzés atyjaként is emlegetik. Az ő munkásságát folytatta e téren Sir Robert Peel belügyminiszter, későbbi miniszterelnök, aki 1829-ben létrehozta a londoni rendőrséget, emellett pedig megalkotta a közösségi rendőrség kilenc alapelvét is, amely több ponton érinti a rendőrség és a közösség együttműködésének fontosságát.² Peel többek között azt vallotta, hogy a bűncselekményekkel kapcsolatos információkat meg kell osztani a társadalommal. Az Amerikai Egyesült Államokban az első bűnmegelőzési osztályt 1925-ben, Kaliforniában hozták létre,³ amely az első ilyen feladatkörrel rendelkező szervezet volt a rendőrség történetében. A nemzetbiztonság területén a társadalom széles körű tájékoztatásának mint a megelőzés egyik módszerének történetét kutatva példaként hozhatjuk Pilch Jenő ezredest,⁴ magyar katonatisztet, akinek szerkesztésében 1936-ban jelent meg magyar nyelven a *Hírszerzés és kémkedés története* című összefoglaló mű. A kiadvány előszavában a szerzőktől a könyv megszületésének indokai között az alábbiakat olvashatjuk:

„[...] elrettentsük honfitársainkat olyan cselekményektől, amelyek miatt, akárcsak a belpoklosokat, kitaszítják őket a nemzet és a becsületes társadalmi osztályok kebeléből. [...] De azt is akarjuk, hogy ennek az agyonsanyargatott magyar hazának minden becsületes polgára felfigyeljen és az ádáz ellenségeink által ellenünk irányított kémkedés elhárításában és kiirtásában segítőkészet nyújtson (sic!) azoknak, akik erre intézményesen hivatottak.”⁵

Ezek a sorok jól szemléltetik, hogy már közel száz évvel ezelőtt is megfogalmazódott az a gondolat, hogy a nemzetbiztonság veszélyeiről tájékoztatni kell a társadalmat, mert azzal egyrészt eltántoríthatók az állampolgárok az ilyen

¹ Francis Dodsworth: *Police and the Prevention of Crime: Commerce, Temptation and the Corruption of the Body Politic*, from Fielding to Colquhoun. *British Journal of Criminology*, 47. (2007), 3. 439–454.

² Anna Ramsay – Augusta Whittall: *Sir Robert Peel*. New York, Books for Library Press, 1969.

³ www.cityofberkeley.info/police/history/history.html

⁴ Pilch Jenő (Pécs, 1872. május 28. – Budapest, 1937. szeptember 12.): hadtörténész író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező tag: 1918, rendes tag: 1935). A Ludovika Akadémia elvégzése után a pécsi hadapródiskolában, majd a budapesti Ludovika Akadémián tanított katonai földrajzot. 1920-tól a Hadtörténeti levéltár és múzeum igazgatója. 1914-től a *Hadtörténeti Közlemények*, 1919–1920-ban a *MOVE* című hetilap, a *Magyar Mars* és a *Magyar Katonai Közlöny* szerkesztője. Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994.

⁵ Pilch (1936): i. m. 177.

típusú tevékenységektől, másrészt a szolgálatok megnyerhetik őket feladataik támogatásához. Az is fontos körülmény, hogy e gondolatok akkor merültek fel, amikor „egymást érték a kémek elítélésére vonatkozó igen szigorú bírósági ítéletek [...] a hazaárulásban, szinte vészes fokozatosságot állapíthatunk meg”,⁶ vagyis amikor a szolgálatra hirtelen nagy mennyiségű feladat hárult.

A nemzetbiztonsági tevékenység kapcsán az azokkal foglalkozó szervezeteket, a működésükre vonatkozó szabályzókat, az alkalmazott eszközöket és módszereket, sőt az ezen a területeken elért eredményeket is a kezdetektől a titkosság, a társadalom irányába az ezzel összefüggő tájékoztatás szinte teljes hiánya jellemezte. Ez számos okra vezethető vissza, azonban ezek közül az egyik legalapvetőbb az, hogy maguk a titkosszolgálatok nem törekedtek, illetve a szabályzók alapján nem is törekedhettek egy széles körű tájékoztatásra, illetve nyilvános együttműködési felületek kialakítására a társadalommal.

A 20. században a kockázatok elhárítása során a titkosszolgálatok szinte kizárólag az adott ügygel közvetlenül összefüggésbe hozható személlyel/személyekkel léptek kapcsolatba, működtek együtt, illetve osztottak meg információkat. Előfordult néha, főleg a hidegháború időszakában, hogy a szolgálatok tevékenységébe a társadalom bepillantást nyerhetett, de ez a legtöbb ilyen esetben nem szakmai, hanem politikai érdekeket szolgált. A társadalommal való kapcsolat tekintetében nem az együttműködés hatékonyabbá tétele volt a cél, és ezek az esetek nem is a társadalom preventív célú tájékoztatását jelentették, sokkal inkább az ellenség rossz színben történő feltüntetése és a saját állampolgárok elrettentése volt az indok.⁷

A 20. század végén, a 21. század elején azonban több olyan változás is történt, amelyek ösztönzőleg hatottak a társadalom és a titkosszolgálatok közötti együttműködés kiszélesítésére, bizonyos szintű elmélyítésére. Ezek közül az egyik a terrorizmus erőteljes megjelenése volt. A 21. század első két évtizedében

⁶ Pilch (1936): i. m. 177.

⁷ 1966-ban három magyar állampolgárt is elítéltek hazánkban a CIA részére folytatott kémkedés miatt. Az esetekről széles körben tájékoztatták a nyilvánosságot. Elkészült egy dokumentumfilm, amelyben megszólaltatták az érintetteket. A filmet a Magyar Televízió 1967. március 22-én be is mutatta. A bírósági tárgyalásokról cikkek jelentek meg az újságokban (lásd *Békés Megyei Újság*, 1966. május 27.). Kiadtak egy füzetet, amely fényképekkel illusztrálva, az ügy feldolgozása során megállapított szakmai ismeretek széles körű és mélységi bemutatásával foglalta össze az eseteket. (Bán Ernő: *Kémek – hazaárulók*. Budapest, Zrínyi, 1966.)

számos, jelentős emberáldozattal járó terrortámadás történt⁸ az USA-ban és Európában, amelyek következtében a társadalom részéről határozott elvárásként fogalmazódott meg a biztonság iránti igény a kormányok, illetve közvetetten a titkosszolgálatok, rendvédelmi szervek irányába, másrészt az, hogy többet tudjanak a terrorizmusról.

Egy másik fontos változás, amely ösztönző tényezőként jelentkezett a biztonságtudatosítási módszerek széles körű bevezetése kapcsán, az a technológia, azon belül is az informatikai eszközök, rendszerek és az ezekkel összefüggő egyéb technológiák robbanásszerű fejlődése és rendkívül széles körű elterjedése. Az informatikai eszközök, rendszerek használata nagyon rövid idő alatt a mindennapi élet nélkülözhetetlen részévé vált. Magánemberek, állami és civil szervezetek, gazdasági szereplők mind-mind egyre szélesebb körben aknázzák ki az informatikai eszközök, rendszerek és a rajtuk futtatható programok által kínált lehetőségeket. Már most is jelentős és folyamatosan növekvő adatmennyiséget tárolnak ezekben az eszközökben, rendszerekben, amelyek sok esetben érzékenyek, üzleti titkok, vagy minősített adatok. Az állam, illetve a gazdasági szereplők informatikai rendszerek segítségével működtetnek folyamatokat, amelyek kritikusak is lehetnek az állam rendeltetésszerű működése, vagy akár biztonsága szempontjából is. Ennek következtében a 21. század elejére az információtechnológiához köthetően olyan új típusú, bekövetkezésük esetén súlyos következményekkel járó kockázatok jelentek meg, amelyek elhárítása a titkosszolgálatok számára jelentős többletfeladatokat eredményezett. Példaként említhető, hogy az ellenérdekelt hírszerző szervek tevékenysége a valós térből nagyon rövid idő alatt széles körben áthelyeződött a virtuális térbe⁹ úgy, hogy

⁸ Az al-Káida 2001. szeptember 11-én az USA-ban hajtott végre utasszállítók eltérítésével öngyilkos támadásokat, amelynek következtében 2996 ember vesztette életét. 2004. március 11-én tíz robbantásos merénylet történt Madridban, aminek következtében 191 ember halt meg. 2005. július 7-én Londonban, a tömegközlekedési rendszereket érintően hajtottak végre robbantásos merényleteket. A támadásnak 56 halálos áldozata volt.

⁹ A „Snowden-ügyként” elhíresült esemény sor kapcsán napvilágot látott információk többek között nyilvánvalóvá tették, hogy az informatikai eszközök és rendszerek adatbiztonsági szempontból mennyire sok irányból támadhatók, illetve azt, hogy egyes titkosszolgálatok nagyon komoly képességekkel rendelkeznek e téren. Greenwald (2014): i. m.

mellette a korábbi kihívások sem tűntek el, de a terroristaszervezetek is nagyon hamar felfedezték az új felület kínálta lehetőségeket is.¹⁰

Emellett nyilvánvalóvá vált, hogy ezek a rendszerek, a bennük tárolt adatok, valamint az általuk irányított folyamatok biztonsága szempontjából kulcsfontosságú az azokat kezelő ember, valamint e személyeknek az információbiztonsággal kapcsolatosan meglévő ismeretei. Ezzel összefüggésben fontos, a biztonság szempontjából pedig már kritikus körülmény, hogy a technológia fejlődésének dinamikája olyan mértékű volt az elmúlt néhány évtizedben, hogy a felhasználók jelentős hányada csak egyes elemeiben tudta az azok biztonságos használatához szükséges ismereteket elsajátítani.

A technika ez irányú fejlődése azonban – ahogy feljebb már utaltunk rá – nem csak kihívásokat jelentett a titkosszolgálatok számára. Számos területen megkönnyítette a feladatok végrehajtását, például kibővítette a társadalommal való kapcsolattartás, a kommunikáció lehetőségeit. Ezek felhasználásával szélesebb körben, időtől és távolságtól függetlenül, olcsóbban és többféle módon tudnak ismereteket átadni. Természetesen egyéb tényezők is hatottak arra, hogy a titkosszolgálatok szélesebb körben nyissanak a társadalom felé, de az előzőkben leírtakból egyértelműen kirajzolódik, hogy a 21. század elejére olyan irányú változások történtek, amelyek alapján – némi túlzással – a társadalom bármely tagja nemzetbiztonsági kockázatok célpontjává vagy akár áldozatává válhatott. Tekintettel arra, hogy a kockázattal érintett személyi kör ennyire kiszélesedett, valamint figyelembe véve azt, hogy a nemzetbiztonsági kockázatok esetében alapvető elvárás a megelőzés, a szolgálatoknak szakítaniuk kellett a korábbi megközelítéssel. Az egyes ügyekben érintett személlyel való együttműködés helyett át kellett térni a kockázat szempontjából releváns személyi kör előzetes, biztonsági szempontú tájékoztatására, felkészítésére. Ez a módszer kapta a biztonságtudatosítás¹¹ elnevezést, amely összefoglalva nem más, mint a nemzetbiztonsági kockázatok szempontjából érintett személyi kör adott területen meglévő biztonsági ismereteinek, képességeinek célirányos fejlesztése.

¹⁰ „Az internet a terroristák stratégiai eszközévé vált, használják új tagok azonosítására, toborzására és kiképzésére; pénzeszközök gyűjtésére és továbbítására; terrorcselekmények megszervezésére; az erőszak ösztönzésére; és egyre inkább a számítógépes támadások elkövetésére.” OSCE: *Countering the Use of the Internet for Terrorist Purposes* (é. n.).

¹¹ A nemzetközi gyakorlatban az *awareness* kifejezéssel találkozhatunk, tekintettel arra, hogy ezt a fajta tevékenységet nyugati tapasztalatok alapján vezették be a szolgálatok.

A nemzetbiztonság területén a biztonságtudatosító tevékenység elsődlegesen az elhárító tevékenységek részeként van jelen, azon belül is leginkább a terrorelhárítás, a kémelhárítás, az adatvédelem, valamint az infokommunikációs rendszerek biztonsága részterületeken. Az átadandó ismeretek, információk nyíltak, minősített adatokat nem tartalmaznak. Sok esetben a szolgálatok az egyszerű információközléseken túl esettanulmányokon, elképzelt helyzetek bemutatásán keresztül segítik az ismeretek megértését. A biztonságtudatosítással a nemzetbiztonsági szervezetek célja sokrétű, amelybe beletartozik:

- az állampolgárok tájékoztatása a biztonsági kockázatokról;
- nem kötelező érvényű javaslatok megfogalmazása a veszélyhelyzetek megelőzése érdekében és a veszélyhelyzet bekövetkezése során követendő magatartásra vonatkozóan;
- a kölcsönös információcserét lehetővé tevő csatornák kialakítása;
- az esetleges későbbi együttműködés kereteinek megteremtése;
- a szolgálatok iránti bizalom kialakítása;
- a szolgálatok társadalmi elfogadottságának növelése;
- a társadalommal való kapcsolat erősítése.

A célok megfogalmazása kapcsán fontos szempont, hogy a biztonságtudatosítás során nem az az eredmény, ha az állampolgárok hozzászoknak a félelemérzethez.¹² A cél az, hogy a felkészített személyek el tudják kerülni a kockázatokat, illetve a kockázatok esetleges észlelésekor megfelelő időben helyes válaszokat tudjanak adni. A nemzetbiztonságot érintő kockázatok kapcsán a biztonságtudatosság növelése során általánosságban az alábbi területek érintettek:

- a nemzetbiztonsági kockázatok (motivációk, szereplők, célok, eszközök, módszerek, megnyilvánulási formák);
- az összefüggések megértését segítő esettanulmányok;
- a problémakörrel foglalkozó szervezetek;
- a megelőzést segítő javaslatok;
- a kockázat realizálódásakor a negatív hatások csökkentése érdekében követendő magatartásformák.

¹² Kasznár Attila: A terrorelhárítás feladatrendszere a turizmusban. In Kiglics Norbert szerk.: *II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Konferenciakötet*. Nagykanizsa, Pannon Egyetem, 2017. 48–55.

A biztonságtudatosság növelését célzó ismeretek átadásának jelenleg több módját is alkalmazzák a szolgálatok, próbálják a technika nyújtotta lehetőségeket maximálisan kihasználni. Napjainkban előfordulnak előadások,¹³ oktatóvideók,¹⁴ mobiltelefonos applikációk,¹⁵ elektronikus kiadványok,¹⁶ komplex e-learning-tananyagok.¹⁷

A biztonságtudatossági tevékenységeket gyakran egy program keretében valósítják meg az egyes országok, amelyeknek egyes esetekben rövid, figyelemfelkeltő neveket is adnak. Az Amerikai Egyesült Államokban a terrorprevenció részeként folytatott egyik biztonságtudatossági program neve a „Ha látsz valamit, mondd el!”,¹⁸ egy másiké a „Fuss! Rejtőzz! Harcolj!”. A terrorprevenció népszerűsítése céljából az ez irányú feladatok egyik fő felelőse, a Belbiztonsági Minisztérium szeptember 25-ét kinevezte a nemzeti, „Ha látsz valamit, mondd el!”-tudatosság napjának. A programokat néhol a titkosszolgálatok saját állományukkal hajtják végre,¹⁹ de előfordul, hogy az több szolgálat, illetve civil vagy

¹³ Szalai Flóra: *A terrorizmus és a terrorelhárítás törzsféjlődése*. A TEK előadása az ÁJK-n. 2017. március 13.

¹⁴ Egy, a brit rendőrség által a terrorizmus elleni fellépés keretében elkészített videót egy év alatt 7 millió ember nézett meg. A videó létrehozását a 2015-ben, Sousse-ban elkövetett terrortámadás motiválta, amelynek következtében 30 brit állampolgár vesztette életét. Lásd NPCC: *More than Seven Million People Watch Counter Terrorism Safety Video as UK Policing Increases Its Global CT Presence* (2018.július 6.).

¹⁵ Ilyen például a brit Nemzeti Terrorizmus Elleni Biztonsági Hivatal (*National Counter Terrorism Security Office*, NaCTSO) gazdasági társaságok számára elérhető applikációja, amely gyakorlati tanácsokkal és útmutatásokkal segíti a vállalkozásokat, valamint információkat szolgáltat arról, hogyan kell reagálni terrortámadás esetén. Lásd Government of the United Kingdom: *New ACT App Launched* (2020. március 5.).

¹⁶ A TEK által 2019-ben kiadott *Mindennapi biztonság* című kiadvány összegzi a terrorelhárítással kapcsolatos aktuális ismereteket, továbbá javaslatokat és ajánlásokat fogalmaz meg a terrorcselekmények megelőzésével, egy ilyen jellegű cselekmény kezelésével összefüggésben. Jasenszky Nándor (szerk.): *Mindennapi biztonság*. Budapest, Terrorelhárítási Központ, 2019. 7–8.

¹⁷ A NaCTSO egy bárki számára ingyenesen elérhető, komplett, jól átgondolt és felépített, könnyen érthető, megfelelő alapot biztosító interaktív e-learning-képzést állított össze magánszemélyek és gazdasági társaságok részére a terrorelhárítás témakörében, amely videókat, leírásokat, magyarázó szövegeket, valamint a megértést mérő teszteket is tartalmaz. A képzés elvégzéséről igazolást is kiállít a szervezet. Lásd: <https://ct.highfieldlearning.com/>

¹⁸ U.S. Department of Homeland Security: *If You See Something, Say Something*. (é. n.).

¹⁹ Ebbe a körbe tartoznak például a magyarországi szolgálatok.

rendvédelmi szakmai partner bevonásával, együttműködésben valósul meg.²⁰ Néhol a terrorelhárítással összefüggő biztonságtudatosítást rendvédelmi szerv koordinálja,²¹ de van, hogy ilyen tevékenységet egy civil kezdeményezés eredményeként létrejött szervezet önállóan végez.²² Általában a programok nemzeti szinten, az országhatárokon belül valósulnak meg, de találhatunk olyan kezdeményezést is, ahol civil szervezet országhatárokon átnyúló programokat folytat.²³ Van példa arra, hogy a program sikeressége érdekében szakértői, tanácsadói hálózatokat is kialakítanak.

A biztonságtudatosítási programok megvalósításának nincs egységes modellje. A célok azonosak, a megvalósítás módszerei bárki számára elérhetők, azonban a kivitelezésben eltérések tapasztalhatók. A mintát a nagyobb nemzetbiztonsági kockázatnak kitett, megfelelő kormányzati támogatással, anyagi, humán és technikai háttérrel rendelkező országok adják. (Magyarországon a rendészeti jellegű, a biztonságtudatosítás fokozását célzó tevékenység nincs központosítva, azt a biztonsági szervek önállóan oldják meg. Az Alkotmányvédelmi Hivatal,²⁴ a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat²⁵ és a Terrorelhárítási Központ²⁶ is aktív, kezdeményező ezen a területen, és számos formában él ezzel a módszerrel.)

²⁰ A német Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal a Szövetségi Hírszerző Szolgálattal, a Szövetségi Bünyügyi Rendőrséggel és a Szövetségi Információbiztonsági Hivatallal közösen hoztak létre egy biztonságtudatosítási programot, a Gazdaságvédelmi Kezdeményezést, amelybe jelentős számban be tudták vonni a német gazdasági társaságokat különböző ernyőszervezeteken keresztül. A program célja, hogy segítséget adjon a vállalatoknak a számítógépes bűnözés, az ipari kémkedés és az informatikai biztonság témaköreiben.

²¹ Az Egyesült Királyságban a terrorelhárítási feladatokért elsődlegesen a Biztonsági Szolgálat (Security Service, korábban MI5) felel, azonban a terrorelhárítás területéhez köthető biztonságtudatosításban meghatározó szerepe van a rendőrségen belül működő Nemzeti Terrorizmus Elleni Biztonsági Hivatalnak, amely több formában, rendkívül széles körben folytatja, koordinálja ezt a tevékenységet.

²² Sandy Hook Promise: Gun violence warning signs. Youtube, (2016. december 6.).

²³ Lásd: <https://sacc-ejc.org/security-awareness/>

²⁴ Az Alkotmányvédelmi Hivatal 2011. január 1-jén kezdte el Awareness tevékenységét, amelynek fő iránya a feladatkörében is markánsan megjelenő információvédelem. Lásd Alkotmányvédelmi Hivatal: *Awareness Program* (é. n.).

²⁵ A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a kiberbiztonság területén folytat, a magyar viszonyokat tekintve rendkívül innovatív módon tudatosító tevékenységet. Lásd: <https://nki.gov.hu/it-biztonsag/kiadvanyok/szorolapok/>

²⁶ A TEK többféle megoldással, előadásokon, kiadványokon keresztül segíti az állampolgárokat a terrorcselekmények megelőzéséhez szükséges ismeretek elsajátításában. Lásd Jasenszky (szerk.) (2019): i. m.

A 21. század elején kialakult, titkosszolgálati jellegű biztonságtudatossági projektek több szinten valósulnak meg. A projektekkel, attól függően, hogy milyen jellegű nemzetbiztonsági kockázatról van szó, megszólítják a rendvédelmi, kormányzati szerveket, a gazdasági szereplőket, a társadalom egyes csoportjait és az egyes állampolgárokat is. A biztonságtudatosítás elsődlegesen a felnőtteket célozza, hiszen ők azok, akik leginkább célpontjai lehetnek nemzetbiztonsági kockázatoknak, illetve egy ilyen esemény kapcsán részükről várható el olyan magatartás, amely segíthet a kialakult helyzet megelőzésében, megszüntetésében vagy a károk minimalizálásában.

Az elmúlt időszak megváltozott körülményei nemcsak a biztonságtudatosságot hívták életre, ezen felül is egyre több helyen találkozhatnak az állampolgárok a nemzetbiztonsággal összefüggő, aktuális, releváns információkkal. A mindennapok részévé vált például, hogy politikusok nyíltan beszélnek jelenlegi titkosszolgálati problémákról, és a médián keresztül juttatnak el üzenetet ellenfeleiknek, de akár szövetségeseiknek is.²⁷ Megfigyelhető továbbá, hogy egyes hírszerző szervezetek a weboldalaikat felhasználva adnak – akár részletekbe menő – tájékoztatást feladataikról, elért eredményeikről, aktuális biztonsági kockázatokról.²⁸ Egyes médiumokban²⁹ vagy akár a nemzetbiztonság tárgykörével foglalkozó szakmai folyóiratokban ismét csak részletes és időszerű beszámolókkal találkozhatnak az arra nyitott, fogékony emberek a nemzetbiztonsági kockázatokról. A globalizálódott kommunikáció eredményeként ezek az ismeretek a világ bármely pontján élő emberhez eljuthatnak. Mindazonáltal e felületek elsődleges célja nem az állampolgárok biztonságtudatosítása, habár kétségkívül ilyen eredménye is lehet.

²⁷ Az USA kormánya, illetve Donald Trump elnök az elmúlt időszakban élesen bírálja Kínát, illetve a Huawei-t az 5G hálózat kiépítésével összefüggésben. Azzal vádolja őket, hogy a kiépített rendszert felhasználva hírszerző tevékenységet fognak folytatni. Szövetségeseinek is burkoltan üzent a Trump-adminisztráció, miszerint aki a rendszereibe beengedi a kínai szállítót, azzal érdemi hírszerzési információt nem fognak megosztani. Lásd U.S. Embassy in Luxembourg: *Secretary Pompeo and Secretary Esper Speak at Munich Security Conference 2020* (2020. február 19.).

²⁸ Az USA Szövetségi Nyomozó Irodája (Federal Bureau of Investigation – FBI) évek óta folytatott titkos nyomozást orosz, illegális hírszerzőket érintően. A személyek 2010 nyarán történt letartóztatását követően egy évvel, szokatlan módon részletes – képeket, videófelvételeket, eredeti dokumentumokat tartalmazó – beszámolót tettek közzé a nyomozásról a weboldalukon. FBI: *Operation Ghost Stories* (2011. október 31.).

²⁹ A *The Diplomat* című újság részletes elemzést közölt 2018. november 28-án a kínai hírszerzőknek az USA-t érintő tevékenységéről. Lásd Nicolas Eftimiades: *Uncovering Chinese Espionage in the US. The Diplomat*, 2018. november 28.

A biztonság tudatosítás során – az egyes nemzetbiztonsági kockázatok összetettsége, az általuk érintett szervezeteknek, személyeknek az elhárítás szempontjából eltérő jelentősége okán – szükségszerűen megtörténik az egyes területeken az átadott ismeretanyagok specializálódása. Már most megfigyelhető az átadandó ismereteknek az egyes élethelyzetekre, illetve azon belül az egyes érintettekre történő testreszabása úgy horizontálisan, mint vertikálisan. Gondoljunk csak bele, hogy egy zárt térben megszervezett, nagy létszámú, nyilvános esemény kapcsán más dolgokra kell felhívnia a látogatók figyelmét a titkosszolgálatoknak, más tartalmú tájékoztatást kell tartania a szervezőknek, és megint mást a rendezvény biztosításában részt vevő biztonsági szolgálat munkatársainak a terrorcselekmények megelőzése érdekében. Ugyanez megfigyelhető az információ-biztonság területén is, hiszen más javakat kell megfogalmazni egy külföldi kiutazás előtt, mint mondjuk a közösségimédia-felületek használatát érintően, de mondjuk egy védett intézmény informatikai rendszereinek biztonsága kapcsán is más tanácsokat kell adni a felhasználóknak, illetve a rendszergazdáknak.

A biztonság tudatosítás nem az egyetlen válasz a 21. század elején hirtelen jelentkező széles körű nemzetbiztonsági kihívások kezelésére. Az információ-technológia exponenciális fejlődése valós lehetőségként villantotta fel a tömeges adatgyűjtést is mint megoldást. Egyes országok ezt az utat (is) választották, amely azonban a személyiségi jogok kapcsán erős ellenérzéseket váltott/vált ki a társadalomból.

Összefoglalva a fentieket, a 21. század elején több olyan, az egyes államok biztonságát érintő változás következett be a világban, amelyek hatására a demokratikus országokban jelentősen átalakult a titkosszolgálatok és a társadalom kapcsolata. A szolgálatokat addig markánsan jellemző bezárkózást felváltotta egy tudatos nyitás a társadalom felé, és a jövőben ezt tovább kell mélyíteni.³⁰ A biztonság tudatosság fejlesztése, amelynek keretében a titkosszolgálatok szükséges mértékben tájékoztatják a társadalom tagjait a nemzetbiztonsági kockázatokról, mint új módszer jelentősen növelte a nemzetbiztonsági szolgálatok elhárító tevékenységének hatékonyságát. Ennek alapja, hogy minden nemzetbiztonsági kockázat – amely nem közvetlenül a titkosszolgálatokat érinti, az – a társadalom valamely szereplőjéhez kapcsolódik, a veszélyt ő érzékeli, az őt célozza. A biztonság tudatossági program eredményeként viszont nagyobb a valószínűsége annak, hogy a jelentkező kockázatokat az állampolgárok érzékelik, helyesen

³⁰ Drusza Tamás: Jövőbeni kihívások a (polgári) nemzetbiztonsági elhárítás területén. In Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 211–238.

értelmezik, így az nem következik be, arról a nemzetbiztonság időben értesül, illetve amennyiben mégis realizálódik, úgy az esetleges károk csökkenthetők. Figyelembe véve azt, hogy a biztonságstudatossági programok életre hívása mögött lévő okok a közeljövőben nem szűnnek meg, vélelmezhető, hogy a titkosszolgálatok ez irányú tevékenysége a 21. század további részében is megmarad, a kihívások változása és a technológia fejlődésének függvényében a szervezeti kerete, módszerei, tartalma tovább fejlődhet, módosulhat.